

פסקי תשובות אורח חיים סימן תקפט אות ב-ד

ב. חיוב קטנים בתקיעת שופר, וקטן ואשה האם מוציאים י"ח קטן, ונער שהגיע לשנים ולא נתמלא זקנו

סעיף ב', שו"ע: חרש שוטה וקטן פטורים. ובגמרא⁸ (ר"ה לג: וערכין ב ב) הכל חייבים בתקיעת שופר לרבות קטן שהגיע לחינוך, וגיל⁹ הגיעו לחינוך לענין תקיעת שופר הוא בכל קטן לפי חכמתו והבנתו, ואף גדול שכבר יצא ידי חובתו יכול¹⁰ לתקוע לקטן להוציאו ידי חובתו, אמנם הקטן יברך בעצמו.

וקטן¹¹ יכול לתקוע לקטן חבירו ולהוציאו ידי חובתו, אולם צריך¹² שיהיה גדול עומד על גבי הקטן התוקע ומלמדו שיכוין להוציא, ויש¹³ הכותבים שאין קטן יכול להוציא קטן אחר, ואפילו גדול בשנים כל שלא נתמלא זקנו אינו יכול להוציא אחרים, וגם¹⁴ את חבירו בן גילו אינו יכול להוציא, וכן אינו¹⁵ יכול לתקוע לאשה ולהוציאה ידי חובתה, וכן אשה¹⁶ לא תתקע לקטן

⁸. ובמקראי קודש סי' כ' בשם האדר"ת תמה מדוע לא הובא גמ' זו כהלכה פסוקה, וכמו שכתוב בשו"ע לענין ק"ש ותפילה ולולב ומגילה וכו', ועיין רמ"א (סי' תקצ"ו) שהזכיר ענין חינוך קטנים לתק"ש, וע' משנ"ב סוס"י תקפ"ז.

⁹. אלף המגן סק"ה, ובס' בירור הלכה תניינא (סי' תקפ"ז) מביא בשם רבינו מנוח (על הרמב"ם הל' שופר פ"ז ה"ז) שאינו לפני גיל ו' או ז', ובס' אשרי האיש (פט"ז אות כ"ו) בשם הגריש"א זצ"ל גיל החינוך הוא אם מסוגל להיות בשקט ומבין שעושה מצוה בשמיעת קול שופר.

¹⁰. פמ"ג א"א סק"ד, חיי"א כלל קמ"א סעי' ז', והקטן יברך בעצמו, כי הפמ"ג שם מסתפק אם גדול יכול לברך כדי להוציא קטן י"ח, וקטן שהגיע לחינוך תק"ש ואינו יכול לבוא לבית הכנסת, ראוי ונכון שיביאו לו תוקע לביתו (ס' אשרי האיש פט"ז אות כ"ו בשם הגריש"א אלישיב זצ"ל), ובס' חנוך לנער (להגר"י בלוי פכ"ב סק"ז) כותב שיש להחמיר שלא לתקוע לקטנה כשכבר יצא התוקע ידי חובתו, שגם לנשים גדולות ס"ל לעיטור ולפרי"ח ומט"א (דלעיל סי' תקפ"ה הערה 71) שאין לתקוע להם למי שכבר יצא י"ח.

¹¹. מקראי קודש סי' כ"ו, ומאידך בס' אשרי האיש (שם) מביא מהגרש"א זצ"ל שקטן שהגיע לחינוך שידוע לתקוע, גם את עצמו אינו יכול להוציא, כי למצות חינוך צריך שישמע הקטן תקיעה כשירה שגדול יכול לצאת בה, אמנם בס' כלי חמדה (פ' קרח ד"ה ועלה) מפורש שקטן התוקע לעצמו יצא י"ח, דגם כששומע מגדול שמיעתו אינה שמיעה של בר חיובא, וראה גם במשנ"ב להלן סק"ח בשם מג"א, ופלוגתא זו נוגעת ג"כ לענין אשה התוקעת לעצמה, ואכן מצינו בס' יד המלך (הלכות תקיעת שופר פרק ב' הלכה ב') שאשה אינה יוצאת י"ח כשתוקעת לעצמה, כי אינו קול כשר שאנשים יכולים לצאת בו, אך עיין מש"כ להשיג עליו בשו"ת הר צבי או"ח ח"ב סי' פ"ה.

¹². מקראי קודש שם, עפ"י טורי אבן (ר"ה כ"ט ע"ב ד"ה חש"ו) דקטן לאו בר כוונה הוא.

¹³. תפארת ישראל על משניות (ר"ה פ"ג מ"ח אות מ"ב), שו"ת חקרי לב סוס"י מ"ה בשם ס' מים חיים להפרי"ח (בליקוטים), והוא חולק עליו, ובעולת שבת סק"ג מסתפק בזה.

¹⁴. מטה אפרים סעי' ו', ובשש"כ פנ"א סעי' ט"ו דשמא חבירו הביא ב' שערות והוא עדיין לא.

¹⁵. תפא"י שם, וע"ע בזה במועו"ז ח"א סי' ב' ומקראי קודש סי' כ"ה.

¹⁶. ס' הליכות ביתה סי' ט"ו הערה צ"א בשם הגרש"י אויערבך זצ"ל דלא כדמשמע ממט"א סעי' ח'. מי שיום הולדתו חל ברי"ה, בשנה שנעשה בן י"ג שנה, יש שחששו לו שיחמיר לשיטות הסוברים שנעשה דינו כגדול רק כשעברו י"ג שנה מעת לעת משעת לידתו, וכגון מי שזמן לידתו היתה בשעות הצהריים ושמע התקיעות לפני הצהריים, ישמע שוב לאחר שעבר זמן לידתו שאז הוא גדול לכו"ע (וה"ה לענין כזית מצה ומגילה וכיו"ב), עיין בשו"ע חו"מ סי' ל"ה בש"ך סק"ב וסמ"ע סק"א ותומים

שהגיע לחינוך להוציא ידי חובתו, אבל יכולה לתקוע לאשה אחרת, וכל האמור כאן בין¹⁷ לענין יום טוב ראשון ובין לענין יום טוב שני.

ד. חיוב נשים בתקיעת שופר

סעיף ו', שו"ע: אף על פי שנשים פטורות יכולות לתקוע וכן אחר שיצא כבר יכול לתקוע להוציאן וכו'. ועיין לעיל סימן תקפ"ה אות ט' שנתבאר בדיני ברכת התקיעה וזמנה לתקוע לנשים.

ורוב²⁴ הנשים קיבלו על עצמן לקיים מצות תקיעת שופר (אך לקהילות הספרדים לא יברכו על תקיעת שופר), ודי²⁵ להם שישמעו שלושים קולות דהיינו ג"פ תשר"ת וג"פ תש"ת וג"פ תר"ת, שזה החיוב מן התורה, אבל נכון לכתחילה במדת האפשר (כשאנו מטופלת בבנים קטנים וכו') שתלך לבית הכנסת ותשמע גם שאר התקיעות לפי סדר תפילת מוסף, ולא תפסיק בדיבור עד אחרי התקיעות דקדיש ותקבל.

ואשה שחלתה ואינה יכולה לקיים מצות שופר, אם²⁶ כוונתה להפסיק לתמיד מלשמע תקיעת שופר, חייבת לעשות התרת נדרים, ואם²⁷ רק בשנה זו שחלתה ומחמת אונס אין באפשרותה לשמוע שופר ובדעתה לשנה הבאה לחזור למנהגה אינה צריכה התרה.

שם, חכמת בצלאל עמ"ס נדה ב' ע"א ד"ה השתא, בית שמואל אבהע"ז סי' קנ"ה סק"ח, כפות תמרים ר"ה דף כ"ח, ומדבריהם משמע שיש לחשוש לכך, אמנם אין המנהג להקפיד על כך, ועיין שו"ת קנין תורה ח"ג סי' נ"ד דלכמה פוסקים ליכא חיוב, וע"ע בסי' תרפ"ח הערה 122, וראה עוד בהרחבה בפסק"ת סי' נ"ה אות ט"ז.

¹⁷. כמבואר במשנ"ב הכא סק"ו ובעוד מקומות דברוב הדברים אין הבדל בין יום ראשון ליום שני, וכ"ה בשד"ח מע' ר"ה סי' ב' אות ה', ובס' חזו"ע עמ' קכ"ה מצדד להקל בנער בן י"ג שלא ידוע אם הביא ב' שערות, וכן בס' הליכות אבן ישראל (ר"ה פ"ח אות כ"ח) בשם הגרי"י פ"י שז"ל שהורה להקל לבן י"ג שנה שלא ידוע אם הביא ב' שערות לתקוע להוציא אחרים ביום טוב שני של ר"ה.

²⁴. כ"כ בשו"ת רע"א סי' א' בהשמטות. ובענין אם יוצאת י"ח כשתוקעת לעצמה עיין לעיל הערה 11.

²⁵. עיין בכ"ז בשו"ת רבבות אפרים ח"א סי' שצ"ז, ובס' אשרי האיש (פט"ז אות כ"ז) מביא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שבהחלט אין אשה צריכה לשמוע יותר משלושים קולות, וכל שכן כשבאים לביתן לתקוע להם.

²⁶. שכל מנהג טוב שנוהגים בו ג"פ הרי הוא כנדר, וכ"ה בכה"ח סקל"ד ועו"פ, ובעלה יכול להתיר בשבילה בפני שלשה.

²⁷. שו"ת יבי"א ח"ב סי' ל', ועי"ש דמ"מ לרווחא דמילתא טוב שבעלה יכולה עליה בהתרת נדרים שנוהגים לעשות בערב ר"ה (ויאמר הנוסח גם בשבילה וכדלעיל סי' תקפ"א אות י"ט).